

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Online adatvédelem Németországban

Dr. Jóri András (jori@mail.datanet.hu)

A személyes adatok jogi védelme terén Németország kezdettől fogva az élen járt. 1970-ben Hessen tartományban fogadták el a világ első adatvédelmi törvényét, a német Alkotmánybíróság egy 1983-as döntésében pedig kimondta: „az Alaptörvény ... biztosítja az egyén illetékességét arra, hogy személyes adatainak felfedéséről és felhasználásáról alapvetően maga rendelkezzen”, ezzel megalkotva az információs önrendelkezési jog koncepcióját; ez a híres 1991-es személyiszámhatározat megfogalmazásakor a magyar alkotmánybírákra, majd az 1992-es magyar adatvédelmi törvény szövegezőire is hatott. Az utóbbi évtizedben azonban alapvetően megváltozott a közeg, amelyben a személyes adatok kezelése történik, s kérdés, érvényesíthető-e az információs önrendelkezési jog a nyílt hálózatok korában, s ha igen, miképp. Alábbi cikkünk röviden összefoglalja, miként reagáltak e jog szülőhazájában az új fejleményekre.

Az első adatvédelmi törvények elfogadásának célja az elsősorban a legnagyobb adatkezelő, az állam információs túlhatalmának megelőzése volt. Mint a magyar Alkotmánybíróság 1991-ben rámutatott, „a legtávolabb eső különböző célú nyilvántartásokból összehozott adatokból előállítható az ún. személyiségprofil, az érintett tetszőlegesen széles tevékenységi körére kiterjedő és intimszférájába is behatoló művi kép, amely ugyanakkor az adatok kontextusból kiragadott volta miatt nagy valószínűséggel torz is. ... A nagy mennyiségű összekapcsolt adat, amelyről az érintett legtöbbször nem is tud, kiszolgáltatja az érintettet, egyenlőtlen kommunikációs helyzeteket hoz létre. Megalázó az olyan helyzet, és lehetetlenné teszi a szabad döntést, amelyben az egyik fél nem tudhatja, hogy partnere milyen információkkal rendelkezik róla.”¹

A korai törvények beváltották a hozzájuk fűzött reményeket: a hierarchikus, szigorú szabályok alapján működő szervezetek által végzett adatkezelések jogszabályokkal valóban keretek közé szoríthatók. A helyzet azonban napjainkra alapvetően megváltozott: a nemzetközi számítógépes hálózatok közegébe egyre több személyes adat kerül, s ezeket az adatokat igen széles személyi kör érheti el, kapcsolhatja össze. A hagyományos kommunikációs csatornákon továbbított üzenetek széles körű lehallgatása és feldolgozása nem volt automatizált és csak igen nagy ráfordítással volt megoldható², az ilyen csatornákról történő totális adatgyűjtést minden államban akadályozták a magas költségek, demokratikus államokban pedig az is, hogy széleskörű adatgyűjtés aligha képzelhető el nyom nélkül. A számítógépes hálózatokon azonban igen nehéz ellenőrizni az adatgyűjtés törvényességét, s annak költségei is jóval alacsonyabbak. A másik lényeges változás, hogy az adatok összekapcsolásának és a személyiségprofil felállításának immár csak egyik célja az, hogy az állam hatékonyabban ellenőrizhesse saját vagy más államok polgárait. A napjainkban felvett profilok többségének a célja nem a politikai ellenőrzés, hanem a hatékony marketing; a magánszférát az állam („a nagy testvér”) mellett egyre nagyobb mértékben fenyegeti az üzleti szféra („a kis testvér”).

Az új körülmények az információs önrendelkezési jog vagy elenyészik majd³, vagy illeszteni kell az adatvédelmi jogot a kor követelményeihez: egyrészt a meglévő, általános adatvédelmi törvények mellett megfelelő szektorális, a hálózat közegében alkalmazható szabályok elfogadására van szükség, másrészt - mivel az illegális adatgyűjtés a korábbinál lényegesen egyszerűbben megvalósítható - megfelelő eszközöket kell adni a felhasználók kezébe ahhoz, hogy maguk is tehessenek magánszférájuk védelme érdekében. A német példa mindkét vonatkozásban érdekes: 1997-ben itt lépett hatályba lépett a világ első, kifejezetten az Internet-felhasználók jogait védő adatvédelmi törvénye, s az erős titkosítás szabad használatát szorgalmazók is sikert könyvelhettek el a helyi kriptó-háború legutóbbi csatájában.

Az új törvény

Az új német törvény az információs és kommunikációs szolgáltatásokról szóló, 1997. augusztus 1-ével hatályba lépett törvény része, amely az adatvédelemmel kapcsolatos kérdések mellett rendezi pl. a tartalomért viselt felelősséget és szabályozza a digitális aláírások használatát is⁴. A törvény adatvédelmi rendelkezéseinek egy része nem nevezhető újszerűnek: a szolgáltatók csak abban az esetben gyűjthetnek személyes adatokat, ha a törvény megengedi, vagy ahhoz a felhasználó hozzájárult, s természetesen ahhoz is külön kell a felhasználó beleegyezését kérniük, hogy a távszolgáltatás nyújtásán kívüli egyéb célra használják fel az adatokat; a felhasználót kérésére tájékoztatni kell az adatkezelés körülményeiről. Mindennél érdekesebb azonban a jogszabály számos, az adatvédelmi jogban újszerű megoldása. Sajátos rendelkezések érvényesülnek a *hozzájárással* kapcsolatban. A törvény biztosítja azt, hogy az ügyfél hozzájárulása ne kényszerhozzájáráulás legyen: ha a szolgáltató valamely piacon monopolhelyzetet élvez, nem kötheti a szolgáltatás nyújtását ahhoz a feltételhez, hogy a felhasználónak bele kell egyeznie: adatait a szolgáltatás nyújtásán kívül más célokra is felhasználják. Újdonság, hogy a felhasználó az adatkezeléshez elektronikus úton is megadhatja hozzájárulását⁵: a törvény szerint az ilyen hozzájárulás kizárólag akkor fogadható el érvényesnek, ha azt csak a felhasználó, csak szándékosan adhatja meg, ha az nem módosítható észrevétlenül, ha a felhasználó személye azonosítható, s ha maga a hozzájárulás rögzíthető. Szintén új elem, hogy a szolgáltatónak *már az általa használt technológia kiválasztásánál* figyelemmel kell lennie az adatvédelmi követelményekre: úgy kell választania, hogy a használt technológia lehetőség szerint ne járjon személyes adatok kezelésével, vagy minél kevesebb személyes adat kezelésével járjon. A felhasználó tevékenységére utaló forgalmi adatokat a szolgáltató csak akkor rögzíthet, ha használat lehetővé tétele céljából ill. a számlázás céljából szükséges, s minden ilyen adatot meg kell semmisíteni legkésőbb akkor, ha ezek alapján a számlázás megtörtént. A jogalkotók a névtelen kommunikáció lehetőségét értéknek ismerték el, amikor megfogalmazták azt a szakaszt, amely szerint a szolgáltatónak a „technikailag lehetséges és elvárható” mértékig anonim módon vagy álnév használatának lehetőségével kell szolgáltatásait elérhetővé tennie a felhasználók számára. A törvény teret enged a hatékony online marketingnek: rendelkezései szerint szabad a felhasználó használati szokásairól szóló adatokat gyűjteni, s ez alapján róla profilt alkotni. A magánszféra védelme felhasználói profilok felvétele lehetséges, ám csak abban az esetben, ha ezek *nem a felhasználó valódi nevéhez, hanem álnevéhez kötöttek*; a profilok *nem köthetők össze az álnevet használó valós személy adataival*.

A kriptográfia-vita

A nyílt számítógépes hálózatokon továbbított adatokhoz túlságosan sok ponton férhetnek hozzá harmadik személyek, akár tömeges adatgyűjtésre és -feldolgozásra is sor kerülhet automatikus úton. Mind a magánszférához, a személyes adatok védelméhez való jog, mind az elektronikus kereskedelem fejlődéséhez kapcsolódó üzleti érdekek azt kívánják, hogy a felhasználók egyre nagyobb számban tudatosodjon: a hálózati kommunikáció biztonsága érdekében nekik is meg kell tenniük a szükséges intézkedéseket. Széles körben elérhetőek olyan titkosítóeszközök, amelyekkel bármely felhasználó tehet arról, hogy üzenete csak a címzett számára váljék megismerhetővé, a címzett biztos lehessen abban, hogy az üzenet valóban a megjelölt feladótól származik, s azt illetéktelenül nem módosították. Ezen eljárások alkalmazása azonban megnehezítheti a bűnüldöző szervek dolgát, hiszen törvény által meghatározott esetben sem feltétlenül képesek hozzáférni a rejtjelzett közlések tartalmához. A bűnüldözés iránt felelős szervek jellemzően vagy azt szeretnék elérni, hogy a rejtjelzéskor használt kulcsok ne csak a felhasználónál legyenek megtalálhatók, hanem azok „másolata” valamely harmadik fél (állami szerv vagy magánintézmény) birtokában legyen mely azt a törvényben meghatározott esetekben kiadhatná nekik („kulcsletét”), vagy egyszerűen korlátozni kívánják az igazán hatékony eljárások használatát⁶. Az ilyen törekvések ellen az Egyesült Államokban tipikusan a civil szervezetek,

Európában a magánszféra védelmének feltételein őröködő állami szervek, ill. az egész világon az elektronikus kereskedelem fejlődésében ill. a titkosítóeszközök gyártásában, forgalmazásában érdekelt üzleti csoportok lépnek fel. Érvelésük leegyszerűsítve az, hogy ezek az előírások valójában nem szolgálnák a bűnüldözés hatékonyságát, hiszen a komolyan szervezett bűnözői csoportok által igen könnyen megkerülhetőek. Az erős rejtjelzés használatának korlátozása miatt ráadásul épp e bűnözői kör veszélyeztethetné jelentékeny mértékben az elektronikus kereskedelem biztonságát.

Németországban a Kohl-kormány belügyminisztere foglalt állást az erős kriptográfia korlátozások nélküli használata ellen: a terv szerint a szolgáltatóknak rendelkezésre kellett volna bocsátaniuk a birtokukban lévő adatokat a bűnüldöző hatóságok számára, a titkosítóeljárások használatát állami engedélyhez kellett volna kötni, s csak olyan rejtjelző eszközökre lehetett volna engedélyt adni, amelyek használata mellett az eredeti üzenet visszanyerése a bűnüldöző szervek számára ésszerű költségráfordítással kivihető lett volna. A terv szerint a nem engedélyezett eszközök használatát az elképzelések szerint be kellett volna tiltani⁷. Azonban az elgondolás már a kormányban sem talált egyöntetű támogatásra: a kereskedelmi és a technológiaügyi miniszter is a korlátozások ellen foglalt állást, hasonlóan több tartományi adatvédelmi biztoshoz valamint a német informatikai ipar érdekképviselői szervezetéhez. 1998-ban öt tartományi adatvédelmi biztos nyilatkozatban fordult az újonnan megalakult Schröder-kabinethez, amelyben azt foglalták össze, milyen intézkedéseket várnak a kormánytól a személyes adatok védelmének korszerűsítése terén. A nyilatkozat szerint „az az elképzelés, amely szerint minden elektronikus közlésnek az állam által ellenőrizhetőnek kell lennie, az Internet korában illuzórikus”. Az adatvédelmi biztosok szerint „a hatékony titkosító eljárások használatát ösztönözni kell, s fel kell adni azokat az elképzeléseket, amelyek szerint a rejtjelzéshez való jogot korlátozni kell”.⁸

A német kormány hasonló szellemben fogalmazta meg 1999. júniusában a német kriptográfiai politika alapelveit⁹. Ezek szerint a szövetségi kormány nem szándékozik a titkosítással kapcsolatos eszközök felhasználását korlátozni, mert ezek használatát a polgárok személyes adatainak védelme, az elektronikus kereskedelmi forgalom fejlődése és az üzleti titok védelme szempontjából alapvető fontosságúnak tartja; sőt, a jövőben kifejezetten támogatni fogja az erős titkosítás minél szélesebb körű használatát. A vita azonban korántsem ért véget: erre utal, hogy a dokumentum szerint az erős titkosítás alkalmazása nem vezethet oda, hogy a bűnüldöző szerveknek a törvény előírt esetekben ne juthassanak hozzá meghatározott adatokhoz. A fenti, egyértelműen az erős titkosítás használata mellett elkötelezett politika ezért csak két évre szól: ezután az illetékes minisztériumok jelentést készítenek majd az erős kriptográfia szabad használatának tapasztalatairól.

Magyarországon - meglehet, szerencsés módon - késik az Internettel kapcsolatos viszonyok jogi rendezése, s még a kriptográfia-vita sem kezdődött el. Mire elkezdődik, remélhető, hogy - többek közt a német példa nyomán - mindenki számára nyilvánvaló lesz: az információs önrendelkezési jog koncepciója átvihető az információs társadalom feltételei közé.

1 15/1991. (IV. 13.) AB határozat, lásd: <http://www.spiderweb.hu/cgi-bin/jrxs?-h3,1991,15+-m1>

2 Az NDK-ban a félmillió Stasi-ügynök közül tízezer feladata a telefonlehallgatások végrehajtása és a lehallgatott beszélgetések írásbafoglalása volt az Európa Parlament mellett működő Scientific and Technological Options Assessment elnevezésű szakértői csoportnak az Európai Parlament számára készített, An Appraisal of Technologies for Political Control című jelentése szerint. (Vezetői összefoglaló: <http://www.europarl.eu.int/dg4/stoa/en/publi/166499/execsum.htm>, a teljes szöveg: <http://www.nrc.nl/W2/Lab/Echelon/stoa2sept1998.html>).

3 Vö.: Kelen András: Információs önrendelkezési jog 2.,

<http://home.datanet.hu/internet/bitkultura/990702onrend2.html>

4 Információk az IuKDG-ről: www.iukdg.de. A törvény hatálya alá a „távszolgáltatások” tartoznak: ilyenek minősül az Internethez történő elérés szolgáltatása, a személyközi kommunikációval megvalósuló szolgáltatások (pl. telebanking) ill. minden olyan szolgáltatás, amelynek során „a hangsúly nem a közvéleményt formáló szerkesztői rendezésen van”. Az online sajtó tehát nem távszolgáltatás, hanem médiaszolgáltatás, s mint ilyen, az IuKDG-vel egy időben megkötött Tartományközi Médiaegyezmény (Mediendienste Staatsvertrag) hatálya alá tartozik. Az egyezmény adatvédelmi rendelkezései csak kis mértékben térnek el az IuKDG-ben foglalt szabályoktól.

5 A német jog szerint egyébként a személyes adatok kezeléséhez főszabály szerint az érintett írásos, azaz aláírásával vagy kézjeggyével ellátott hozzájárulása kell. A magyar jog szerint ez csak az ún. különleges adatok (pl. vallásos meggyőződéssel, politikai véleménnyel, egészségi állapottal kapcsolatos adatok) esetében van így.

6 A világ országaiban folyó kriptográfia-vitákról, a kulcsletétre vonatkozó nemzetközi együttműködés amerikai tervéről és annak várható meghíúsulásáról valamint az exportkorlátozásokat illető nemzetközi együttműködésről (wassenaari megállapodás) lásd az Electronic Privacy Information Center „Cryptography and Liberty 1999” c. jelentését: <http://www2.epic.org/reports/crypto1999.html>

7 Lásd erről: Joel R. Reidenberg - Paul M. Schwartz: On-line Services and Data Protection and Privacy, Directorate General Internal Market and Financial Services, European Commission, 1998, 109. és köv. o.

8 A felhívást lásd pl. a brandenburgi adatvédelmi biztos 1998-as beszámolójának mellékletében: <http://www.lda.brandenburg.de/tb/tb7/tb7anhang.htm#a01>

9 Eckpunkte der deutschen Kryptopolitik, <http://www.bmwi.de/presse/1999/0602prm1.html>

http://telnet.datanet.hu/~jori/crypto_nemet.html - [sdendnote10anc](http://telnet.datanet.hu/~jori/sdendnote10anc)

jogi hírek

interjúk

publikációk

vitafórum

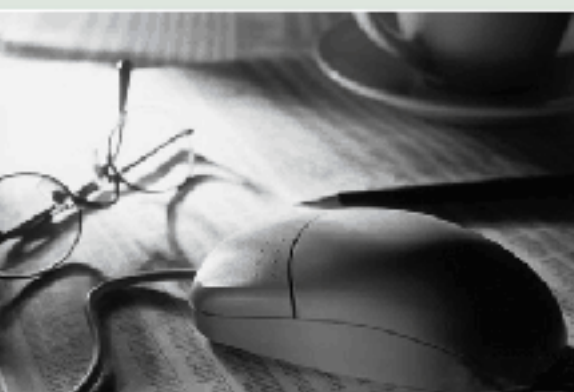
szaknévsor

jogi szakkönyv-katalógus

jogi állásbörze

szakmai rendezvények

heti hírlevél

országos ügyvédi szaknévsor

magyar, angol és német nyelven

ügyfél keres ügyvédet szolgáltatás